

STUDIA I RAPORTY IUNG - PIB

ZESZYT 6

2007

Henryk Skórnicki*Centrum Doradztwa Rolniczego
Oddział w Radomiu*

DORADZTWO W ROLNICTWIE EKOLOGICZNYM

W ostatnich latach rolnictwo i gospodarka żywnościowa w Polsce ulegają istotnym przemianom, które zmierzają do polepszenia jakości żywności, podniesienia opłacalności produkcji rolniczej i dostosowania jej do standardów Unii Europejskiej. Osiągnięcie tych strategicznych celów ma podstawowe znaczenie w sytuacji, gdy produkt polski nie tylko musi konkurować na rynkach zagranicznych, ale także z produktem zagranicznym na rynku krajowym. Poszukując dróg rozwoju polskiego rolnictwa trzeba wskazać, że bardzo interesującym systemem, dającym duże możliwości rynkowe produkcji rolniczej jest rolnictwo ekologiczne. Powszechnie przyjmuje się, że trwały rozwój rolnictwa może zapewnić ekologiczny system gospodarowania. Rolnictwo ekologiczne w ciągu najbliższych 10-20 lat może być prowadzone w 0,5-5% gospodarstw rolniczych w różnych krajach.

Rolnictwo ekologiczne jest systemem produkcji wymagającym od rolników odmiennych kwalifikacji i sposobów działania niż ma to miejsce w przypadku rolnictwa konwencjonalnego.

Kształtowanie świadomości ekologicznej

Dokonujący się w ostatnich latach rozwój rolnictwa ekologicznego wywołał zainteresowanie wielu instytucji i organizacji. Można mówić o szerokim udziale w tworzeniu, propagowaniu i wspieraniu tego systemu produkcji rolniczej i ogrodniczej. Wszystkie wyższe uczelnie rolnicze w Polsce oraz większość instytutów naukowo-badawczych jest zainteresowanych tą problematyką. Ponadto obserwuje się powstawanie i rozwój dużej liczby stowarzyszeń, organizacji, fundacji, towarzystw i klubów propagujących zasady rolnictwa ekologicznego i uczestniczących w jego rozwoju. Część z nich nie ma bezpośrednich powiązań z warsztatem rolnym, a tylko propaguje ideę żywienia produktami wysokiej jakości, ochrony środowiska naturalnego, ekoturystyki itp. Osobną grupę stanowią instytucje i organizacje, które w procesie tworzenia i wspierania gospodarstw ekologicznych zajmują ważną rolę. Na ich czele znajdują się Ośrodki Doradztwa Rolniczego.

Rolnicy decydujący się na gospodarowanie ekologiczne muszą posiadać odpowiednią wiedzę nie tylko z zakresu metod gospodarowania, ale również przetwórstwa

i marketingu produktów ekologicznych. Wprowadzanie systemu rolnictwa ekologicznego wymaga większej świadomości i wiedzy rolników z zakresu ochrony środowiska naturalnego i produkcji żywności wysokiej jakości. Rolnictwo ekologiczne może być wdrażane tylko kompleksowo w całym gospodarstwie, obejmując łącznie produkcję roślinną i zwierzęcą.

Organizacja doradztwa rolniczego i stan kadry doradczej

Historia doradztwa rolniczego w Polsce sięga pierwszej połowy ubiegłego stulecia. Jego obecna struktura organizacyjna ukształtowała się w okresie powojennym. Podlega ono przemianom właściwym dla rozwijającej się gospodarki rynkowej w rolnictwie. Obok doradztwa państwowego powstają nowe lub odbudowują się inne formy organizacyjne doradztwa rolniczego, podporządkowane różnym organizacjom rolników.

W Polsce funkcjonuje:

- doradztwo państwowe, podległe ministrowi rolnictwa (Centrum) oraz wojewodom (Ośrodki),
- doradztwo samorządowe – świadczone przez izby rolnicze,
- doradztwo prywatne, w tym:
 - doradztwo przedsiębiorstw, firm działających w otoczeniu rolnictwa (służby doradcze organizacji handlowych, służby doradcze przedsiębiorstw przetwórczych);
 - doradztwo przy związkach zawodowych i branżowych związkach/zrzeszeniach producentów;
 - prywatne firmy doradcze (konsultingowe).

Oprócz wymienionych wyżej instytucji i organizacji różne formy edukacji pozaszkolnej oraz działalność informacyjną dla rolników i mieszkańców wsi świadczą instytuty naukowo-badawcze resortu rolnictwa, wyższe uczelnie rolnicze, szkoły rolnicze, fundacje, stowarzyszenia, agencje rozwoju regionalnego. Ciągłe jednak dominującą rolę odgrywa państwowe doradztwo rolnicze, świadczone przez Ośrodki Doradztwa Rolniczego.

Doradztwo dla rolnictwa ekologicznego

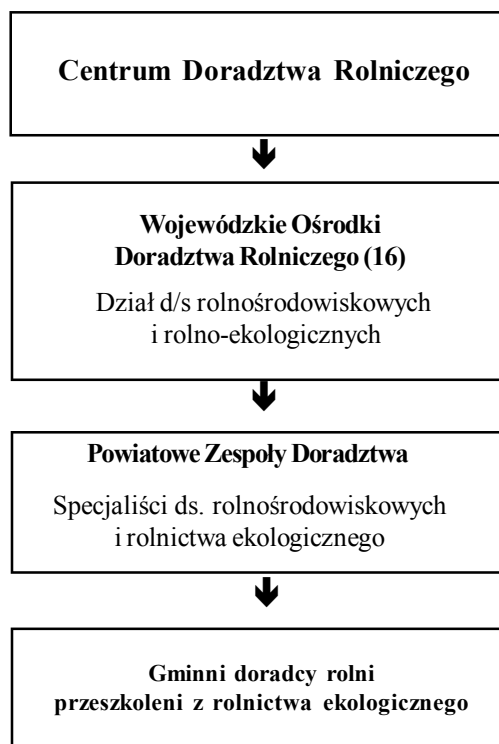
Organizacja doradztwa na rzecz rolnictwa ekologicznego w Polsce do końca 2004 roku była dosyć zróżnicowana. W większości ośrodków zadania z zakresu rolnictwa ekologicznego przypisane były dodatkowo specjalistom i doradcom zajmujących się rolnictwem konwencjonalnym. W ramach realizacji projektu PHARE 2001 PL 01.04.04 „Rolnictwo ekologiczne” opracowano model doradztwa dla gospodarstw ekologicznych. W tym modelu założono ujednoczenie struktury organizacyjnej doradztwa dla rolnictwa ekologicznego poprzez utworzenie w ośrodkach doradztwa działów ds. rolnictwa ekologicznego oraz stanowisk specjalistów ds. rolnictwa ekologicznego i programów rolnośrodowiskowych na poziomie powiatów, co zawarto we wzorcowym

statucie wojewódzkich ośrodków doradztwa, po zmianach organizacyjnych z dniem 1 stycznia 2005 roku.

Obecnie doradztwo ekologiczne umieszczone jest (rys. 1):

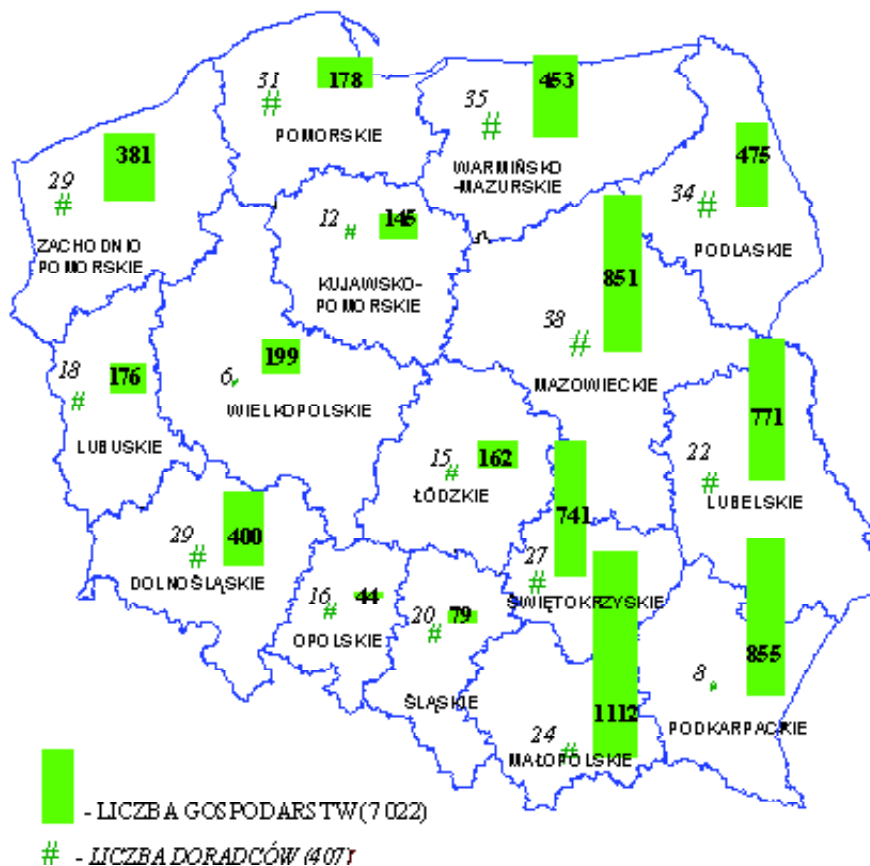
- w wydzielonych działach Ekologii i Ochrony Środowiska – 12 Ośrodków Doradztwa,
- w ramach innych działów – 4 Ośrodki.

Najczęściej oprócz rolnictwa ekologicznego w działach tych koordynowane jest i prowadzone doradztwo z zakresu pozostałych pakietów programów rolnośrodowiskowych. Pracownicy podzieleni są na pracowników zakładowych oraz pracujących w terenie: WODR mają 128 specjalistów zakładowych zajmujących się ekologią, w tym 39 osób w oddziałach oraz 279 doradców w powiatowych zespołach doradztwa mających w zakresie obowiązków doradztwo na rzecz rolnictwa ekologicznego. W tej strukturze doradztwem dla rolników w zakresie rolnictwa ekologicznego zajmuje się 407 specjalistów i doradców. Porównując liczbę gospodarstw ekologicznych i doradców należy stwierdzić, że sytuacja w poszczególnych województwach jest dosyć mocno zróżnicowana – na jednego doradcę przypada od 11 gospodarstw (woj. łódzkie) do 107 gospodarstw (woj. podkarpackie); (rys. 2).

Rys. 1. Struktura organizacyjna doradztwa dla rolnictwa ekologicznego

Źródło: Opracowanie własne.

Rys. 2. Stan kadry doradczej i liczba gospodarstw ekologicznych według województw (lipiec 2005 r.)
 Źródło: Opracowanie własne.

Utworzenie w 2003 roku w ramach projektu PHARE „Rolnictwo ekologiczne” Krajowego Centrum Rolnictwa Ekologicznego w Radomiu daje szansę skoncentrowania wysiłków w zakresie koordynacji działalności doradczej i doskonalenia doradców w kraju. Przy współpracy naukowych instytutów branżowych opracowano pierwsze w Polsce, oparte o wyniki badań naukowych, zasady rolnictwa ekologicznego. Włączenie instytutów naukowych stworzyło okazję do przeglądu stanu prac badawczych w zakresie rolnictwa ekologicznego w Polsce oraz nawiązania bliższej współpracy z jednostkami doradztwa rolniczego. Przygotowano i wydano podręczniki dla doradców wraz z materiałami dydaktycznymi do prezentacji audiowizualnej oraz broszury dla rolników. Dla doradców przygotowano podręczniki z zakresu uprawy roślin, chowu i hodowli zwierząt (we wszystkich dziedzinach produkcji rolniczej), uwzględniając główne rośliny uprawy polowej, gospodarkę na użytkach zielonych, warzywnictwo, sadownictwo, nawożenie i ochronę roślin w systemie ekologicznym oraz hodowlę i chów bydła, trzody chlewnej, owiec i drobnego inwentarza. Przygotowano

również internetowy kurs z podstaw rolnictwa ekologicznego umożliwiający doskonalenie wiedzy doradców w ich miejscach pracy. Dla rolników opracowane zostały i wydane krótkie instrukcje produkcji ekologicznej, stanowiące kompendium wiedzy o rolnictwie ekologicznym.

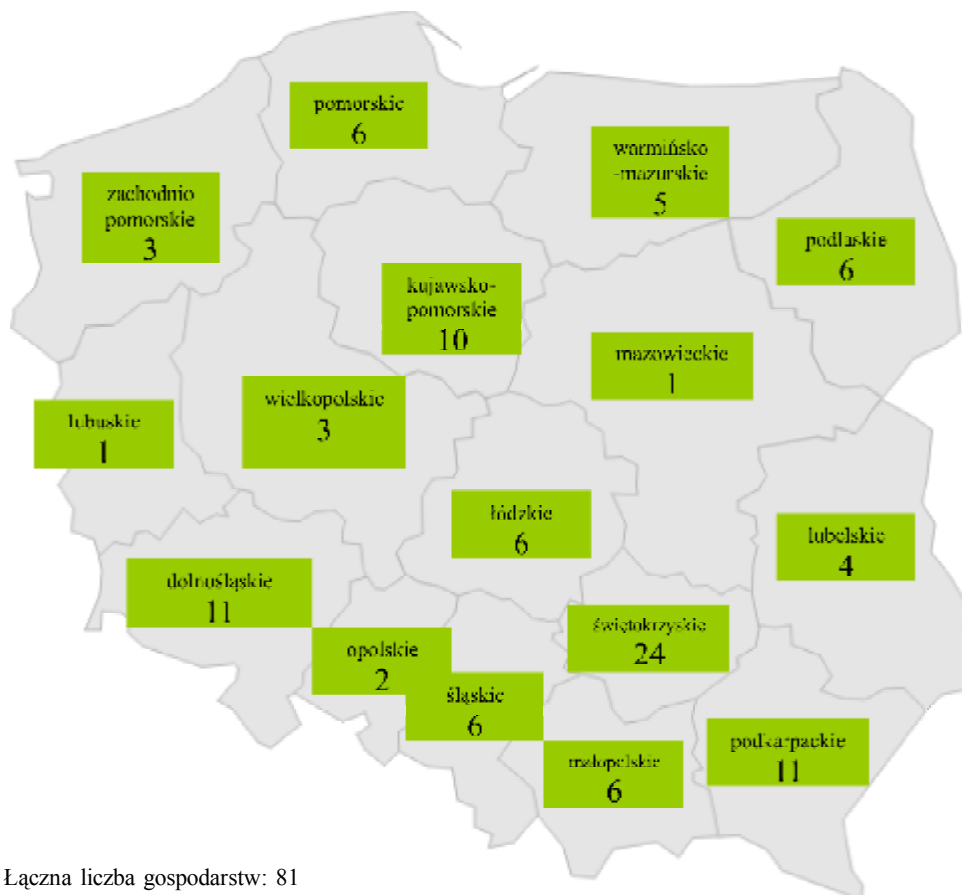
Już po zakończeniu prac nad materiałami Komisja Europejska przyjęła w dniu 10 czerwca 2004 r. dokument końcowy COM (2004) 415 – „Europejski Plan Działania dla Żywności Ekologicznej i Rolnictwa”, w którym w dwudziestu jeden działaniach przedstawiono projekt wspierania produkcji ekologicznej, w tym: rozwój badań naukowych i oparcie metod produkcji na podstawach naukowych, wzmocnienie służb doradczych, udoskonalenie metod analizy żywności, wprowadzenie rolnictwa ekologicznego do stref wrażliwych przyrodniczo. Potwierdza to trafność podjętych działań.

Po zmianach organizacyjnych Centrum Doradztwa Rolniczego w Brwinowie – Oddział w Radomiu koordynuje w skali kraju działalność doradcą dla rolnictwa ekologicznego. W swojej działalności koncentruje się przede wszystkim na:

- koordynowaniu procesu doskonalenia zawodowego doradców rolniczych w skali kraju;
- udziale w doskonaleniu kadry doradczej innych jednostek pracujących na rzecz rolnictwa i rozwoju wsi;
- doskonaleniu kadry doradczej w formie seminaryjnej i warsztatowej oraz szkoleń praktycznych na obiektach demonstracyjnych;
- doskonaleniu wiedzy i umiejętności rolników;
- prowadzeniu pokazowego gospodarstwa ekologicznego;
- przygotowywaniu i wydawaniu materiałów szkoleniowych dla rolników i doradców;
- organizacji szkoleń wyjazdowych dla rolników, przetwórców i doradców;
- współpracy z nauką, instytucjami branżowymi i partnerami zagranicznymi;
- promocji rolnictwa ekologicznego i żywności ekologicznej;
- współpracy z instytucjami oświatowymi.

Ważną rolę w procesie upowszechnienia wiedzy i zmiany świadomości rolników, co do ekologicznych metod gospodarowania odgrywa sieć gospodarstw demonstracyjnych, utworzona i rozwijana we współpracy z ośrodkami doradztwa rolniczego na terenie całego kraju (rys. 3). Gospodarstwa te o różnych typach produkcji tworzą dobrą bazę praktycznego doskonalenia rolników i doradców oraz stanowią przekrój wszystkiego, co dzieje się w produkcji ekologicznej.

Ważnym źródłem informacji dla doradców i rolników, a także dla naukowców i polityków są wyniki analiz technologiczno-ekonomicznych opracowanych na podstawie zapisów w zeszytach gospodarstw ekologicznych, prowadzonych od 2005 roku w wybranych 104 gospodarstwach na terenie całego kraju. Analiza ekonomiczna obejmuje prowadzenie kart technologicznych, które sporządzane są metodą liczenia nadwyżki bezpośredniej dla wybranych, głównych kierunków produkcji w gospodarstwie i obejmuje kilka działalności produkcji ekologicznej zarówno roślinnej, jak i zwierzęcej. Analiza technologiczna obejmuje, m.in., ogólne informacje o gospodarstwie, wyposa-

Łączna liczba gospodarstw: 81

Rys. 3. Lokalizacja i liczba gospodarstw demonstracyjnych

Źródło: Opracowanie własne.

zeniu w środki trwałe, kierunkach produkcji, powierzchni, strukturze upraw, zmianowaniu, gospodarce ekologicznymi nawozami naturalnymi i organicznymi oraz o innych danych związanych z produkcją roślinną i zwierzęcą.

W Planie Rozwoju Obszarów Wiejskich zakłada się, że w 2006 roku powierzchnia upraw ekologicznych wzrośnie do ok. 200 tys. ha. Potwierdza to potrzebę rozwoju usług doradczych w tym zakresie oraz stworzenie sprawnego systemu przekazywania wiedzy. Prowadzony jest również portal internetowy dla rolnictwa ekologicznego (http://www.odr.net.pl/rolnictwo_ekologiczne/), na którym zamieszczane są aktualne informacje dotyczące ekologicznych metod produkcji i systemu wsparcia finansowego. Funkcjonuje forum dyskusyjne i ważne linki do instytucji wspierających rolnictwo ekologiczne oraz bazy danych dotyczące przetwórstwa ekologicznego, producentów ekologicznych i gospodarstw eko-agroturystycznych. Prowadzone bazy danych ułatwiają współpracę w systemie łańcucha produkcji żywności ekologicznej.

Podsumowując należy stwierdzić, że przygotowany system instytucjonalnej obsługi rolnictwa ekologicznego w Polsce, w tym kontroli i certyfikacji, jest spójny z rozwiązaniami stosowanymi we Wspólnocie Europejskiej. Uwzględniając tendencje rozwoju rolnictwa ekologicznego na świecie i w UE powyższe mechanizmy powinny zapewnić polskiemu rolnictwu nadrobienie dystansu zarówno w liczbie gospodarstw, jak i powierzchni upraw ekologicznych, co potwierdzają dane statystyczne z ostatnich lat. Przygotowana merytorycznie i organizacyjnie kadra doradcza stanowi podstawowe wsparcie dla rozwoju produkcji ekologicznej w Polsce.

Adres do korespondencji:

dr Henryk Skórnicki
Centrum Doradztwa Rolniczego
Oddział w Radomiu
ul. Chorzowska 16/18
26-600 Radom
tel. 048 365 69 00
[e-mail: radom@cdr.gov.pl](mailto:radom@cdr.gov.pl)

Opracowano na podstawie danych z Krajowego Centrum Doradztwa Rolniczego i Rozwoju Obszarów Wiejskich oraz materiałów własnych.

